

dr hab. Ewa Kowalska-Zajac,
prof. Akademii Muzycznej
im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi

Łódź 30.11.2020

Recenzja dysertacji mgr Dominiki Micał *Aktualność madrygału w twórczości kompozytorów II połowy XX i początku XXI wieku. Perspektywa genologiczna*¹ realizowanej w ramach przewodu doktorskiego w dziedzinie sztuk muzycznych, w dyscyplinie artystycznej: *kompozycja i teoria muzyki*, w specjalności: *teoria muzyki*. Promotorem pracy jest dr hab. Małgorzata Janicka-Słysz, prof. AM, zaś promotorem pomocniczym – dr Ewa Wójtowicz.

PODSTAWOWE DANE O DOKTORANTCE

Mgr Dominika Micał uzyskała w 2015 roku dyplom z wyróżnieniem na studiach magisterskich w specjalności Teoria Muzyki na Wydziale Interpretacji, Twórczości i Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej w Krakowie, obecnie kontynuuje naukę w swej macierzystej Uczelni na studiach III stopnia. W roku 2014 doktorantka ukończyła także studia licencyjne na Uniwersytecie Jagiellońskim na kierunku polonistyka (specjalność komparatystyka), od 2012 pogłębiała swą wiedzę w zakresie komparatystyki interdyscyplinarnej w ramach stowarzyszenia Collegium Invisibile, którego celem jest „wspierania rozwoju intelektualnego i społecznego wyróżniających się polskich studentów

1 Pierwotne brzmienie tematu zostało zmienione Uchwałą nr 79/2020 z dnia 5 października 2020 Rady do Spraw Dyscypliny – Sztuki Muzyczne Akademii Muzycznej w Krakowie.

i doktorantów”². Dopelnieniem edukacji Pani Dominiki Micał był udział w Seminarium Edytorstwa Muzycznego organizowanym przez NIFC i PWM (2016) i Seminarium Krytyki Muzycznej przy MFMW „Warszawska Jesień” (2013 i 2014).

Dokumentacja przewodowa jest potwierdzeniem trwającej niespełna dekadę i rozpoczętej już podczas studiów intensywnej aktywności naukowej Doktorantki, która brała czynny udział w licznych konferencjach naukowych (m.in.: Belgrad 2017; Huddersfield 2018, 2019; Saloniki 2018; Cambridge 2018; Stavanger 2019; Wilno 2020; Edinburgh 2019, Kraków 2019, a także 47. Konferencji Muzykologicznej ZKP w Warszawie w 2018). Wygłaszane przez mgr Dominikę Micał referaty dotyczyły głównie obszaru tematycznego podejmowanego w pracy doktorskiej (tradycji gatunkowej madrygału i jego współczesnych reinterpretacji w twórczości Alexandra Goehra, Calliope Tsoupaki, Andrzeja Kwiecińskiego, Harrisona Birtwistle'a, Johna Ruttera), ale także innych zjawisk (muzyki elektronicznej Elżbiety Sikory, twórczości Jonathana Harveya czy relacji słowno-muzycznych w twórczości Zygmunta Mycielskiego). Publikacje naukowe doktorantki to głównie artykuły w materiałach pokonferencyjnych (Belgrad 2017), monografiach wieloautorskich (Wrocław 2014; Kraków 2014; Poznań 2015) oraz periodykach: „Świat Dźwięków” 2017, „Glissando” 2014, „Meakultura” 2014, „Kwartalnik Młodych Muzykologów UJ” 2016, „Scontri” 2016, „Interdisciplinary Studies in Musicology” 2016. Na uwagę zasługuje także aktywność popularyzatorska mgr Dominiki Micał obejmująca liczne artykuły, recenzje publikowane w czasopismach „Teoria Muzyki”, „Ruch Muzyczny”, „Meakultura”, „Polska Muza”, a także programach koncertowych. Wprawdzie aktywność naukowa i popularyzatorska doktorantki nie podlega ocenie, należy jednak podkreślić, iż jest ona imponująca, jeżeli przypomnimy, że od ukończenia studiów magisterskich przez Panią Dominikę Micał minęło zaledwie pięć lat.

OCENA PRACY DOKTORSKIEJ

Zadanie podjęte przez mgr Dominikę Micał w pracy doktorskiej *Aktualność madrygału w twórczości kompozytorów II połowy XX i początku XXI wieku. Perspektywa genologiczna*, jakim jest badanie współczesnych reinterpretacji tradycji gatunkowej nie

² <http://ci.edu.pl/>

należało do łatwych. Dodatkowo komplikowała je niejednoznaczność w postrzeganiu madrygału przez badaczy, na którą wskazują choćby przywołane przez Autorkę słowa Tomasza Jeża sygnalizujące konieczność rozstrzygnięcia wątpliwości „czy madrygał jest gatunkiem, formą, ideą, »manierą«, a może tylko techniką?”. Nieoczywiste są także jego cechy archetypiczne – na ich jednoznaczne i nie budzące wątpliwości skodyfikowanie nie pozwala bowiem niezwykle dynamiczny rozwój tego gatunku, na którym swe piętno odcisnęły zarówno artystyczne osobowości jego twórców, jak i zmieniające się mody, a wraz z nimi zmiany w gustach odbiorców tej wyrafinowanej rozrywki. Wynikająca z istoty i funkcji madrygału niejednorodność stylistyczna, zmienność formalna i różnorodność w zakresie rozwiązań fakturalnych i technicznych zaciemniają jeszcze dodatkowo obraz tego zjawiska.

Zdumiewająca wydaje się także żywotność tradycji madrygałowej. Jak pisze Autorka: „Od początku lat pięćdziesiątych minionego wieku do dziś powstało ponad 500 kompozycji związanych z tym gatunkiem” (s. 7). Ta mnogość przejawów tradycji gatunkowej we współczesnej twórczości kompozytorskiej – przy całym jej stylistycznym i technologicznym zróżnicowaniu – powoduje, że niełatwe jest znalezienie dla tej problematyki właściwego klucza metodologicznego. Te kłopoty potęguje jeszcze dostrzegalna w ostatnich dekadach mnogość zjawisk pobocznych, peryferyjnych w stosunku do samego madrygału, takich jak komedie madrygałowe czy opery podejmujące tematykę związaną bezpośrednio lub pośrednio z biografią najśłynniejszego bodaj przedstawiciela tego gatunku Carla Gesualda da Venosy (Salvatore Sciarrino *Luci mie traditrici*), a także kompozycje stanowiące jedynie aranżacje dzieł klasyków gatunku (Strawiński, Sciarrino) czy takie, w których wprowadzone zostały jedynie zapożyczenia z twórczości madrygałowej.

Z tym niełatwym zadaniem Autorka poradziła sobie znakomicie, wybierając strategię adekwatną do właściwości materiału badawczego, a zarazem pozwalającą na uzyskanie satysfakcjonujących wniosków, które zostały przedstawione w interesujący dla czytelnika sposób. Dysertacja doktorska mgr Dominiki Micał ma bardzo przejrzystą i logiczną strukturę. Jej główny trzon stanowią dwie części, z których pierwsza – *I. Madrygał z perspektywy genologicznej* – odnosi się do gatunkowej tradycji ukazanej w ujęciu zarówno synchronicznym, jak i diachronicznym, dzięki czemu możliwe stało się

wyodrębnienie i scharakteryzowanie cech wypełniających przestrzeń hermeneutycznego pola madrygału. W drugiej zaś (*Utwory ożywiające madrygał*) Autorka wyróżnia dwa różne sposoby współczesnej reinterpretacji madrygału – jako dzieło odrębne lub „składową syntezę gatunkowej” (kantata madrygałowa, koncert madrygałowy itd.) oraz jego mniej lub bardziej aluzyjne przywoływanie w różnych kompozycjach. Przyjęcie za główny cel zdefiniowania, a później zidentyfikowania w analizowanych kompozycjach cech archetypicznych dla gatunku odsunęło na plan dalszy cechy jednostkowe, wynikające z właściwości idiomatycznych stylu kompozytora i stanowiące o odrębności danego dzieła. Wprawdzie doktorantka starała się opisać najbardziej charakterystyczne cechy analizowanych dzieł w zestawieniu umieszczonym na początku części II pracy, to było to z konieczności ujęcie zaledwie szkicowe, nie pozwalające na bardziej wnikliwe omówienie środków, za pomocą których kompozytorzy dokonywali reinterpretacji gatunku. Przyjęcie jako zasady skrótowego, hasłowego charakteryzowania kompozycji w tzw. „kartach utworów” prowadziło niekiedy do znacznego uproszczenia („tekst z czasów twórczości madrygałowej” s. 65 o *Madrigals* Pēterisa Vaska) i przekłamania, o czym świadczą choćby „nawiązania do rozrywek (np. krzyżówka)” w opisie kompozycji *Madrigal* Romana Haubenstocka-Ramatiego. Wyłuszczenie informacji wskazuje na gatunkową przynależność tej cechy i związek z „przyjemnościowym” charakterem madrygału, w rzeczywistości jest to niezależny od nawiązań gatunkowych element typowej dla tego kompozytora formy zapisu.

Uważna lektura „kart utworów”, a także analiza ich nagrań i partytur mogą skłaniać czytelnika do refleksji nad stopniem świadomości gatunkowej czy znajomości tradycji gatunkowej przez twórców współczesnych madrygałów. Otwarte pozostaje również pytanie o ich intencje. Reinterpretacja tradycji gatunkowej może mieć bowiem także aspekt negatywny – u Haubenstocka-Ramatiego, a także innych przedstawicieli awangardy (Nono), wyraźnie akcentowane postulaty nowatorstwa i oryginalności dzieła sztuki wykluczają ideę gatunkowości, która zakłada powtarzalność pewnego wzorca. Obok restytucji tradycji gatunkowej (a często także w jej obrębie) mamy do czynienia także z innymi strategiami twórczymi w postaci swoistej „gry” z konwencją gatunkową, polemiki, prowadzącej do powstania kontrgatunków, których związek z tradycją daje się określić tylko przez negację, o czym świadczyć może np. skomponowana w 1968 roku przez

Romana Haubenstocka-Ramatiego anty-opera *Comédie* do tekstu Samuela Becketta. W recenzowanej pracy zabrakło zatem uwzględnienia także odmiennych (od afirmatywnej) postaw wobec gatunkowej tradycji. Wątpliwości dotyczące przynależności analizowanych dzieł do gatunkowej tradycji zgłasza wprawdzie Autorka w rozdziale: *Pamięć cech i znaczeń madrygału* – składowej części ostatniej: *Refleksje i perspektywy*, stanowiącej rodzaj zwięzłej rekapitulacji, a także wskazania na dalsze perspektywy – zarówno w zakresie badawczym, jak i artystycznym. Słowa, jakie czytamy na s. 200 „nie określamy kompozycji madrygałem, gdyż nosi pewne cechy, ale cechy te interpretujemy jako madrygałowe, ponieważ utworowi nadano wcześniej to właśnie miano”, wraz z uznaniem za rozstrzygające podkreślenie przynależności gatunkowej w tytule lub odautorskim komentarzu, nie do końca wyjaśnia wszystkich sygnalizowanych wcześniej w recenzji wątpliwości. Co więcej – przyjęcie założenia, że: „Utwór staje się madrygałem, kiedy zostaje tak nazwany przez kompozytora i kiedy słuchacze tak go słuchają” (s. 202) może prowadzić do niebezpiecznych interpretacyjnych precedensów.

Dysertacja *Aktualność madrygału w twórczości kompozytorów II połowy XX i początku XXI wieku. Perspektywa genologiczna* jest dowodem bardzo dobrego opanowania przez mgr Dominikę Micał zasad warsztatu badawczego. Język, jakim operuje w pracy Doktorantka jest precyzyjny, z logicznie prowadzonym tokiem wywodu, a pod względem redakcyjnym praca jest opracowana bardzo rzetelnie. Imponująco przedstawia się również bibliografia recenzowanej pracy obejmująca ok. 236 pozycji, podzielona na kilka części: *Partytury i nagrania; Metodologia; Historia madrygału; Historia, estetyka i teoria muzyki; Kompozytorzy i utwory; Literatura uzupełniająca, literatura piękna*. Dyskusyjne może być włączenie do bibliografii materiałów badawczych (partytur i nagrań) – odmiennych, z uwagi na swą funkcję i charakter od pozostałych kategorii. Wspomnieć należy także, że znaczną część tych prac stanowi literatura obcojęzyczna, głównie w języku angielskim, ale także niemieckim, francuskim i włoskim. Dodatkową wartość stanowi niewątpliwie *Katalog madrygałów i utworów związanych z madrygałem powstałych w latach 1950–2019* zawierający informacje o 523 kompozycjach zgrupowanych w różnych kategoriach i stanowiący istotny dowód na żywotność gatunku madrygału.

KONKLUZJA

Recenzowana praca jest dowodem naukowej dojrzałości Autorki, która miała odwagę sięgnąć po tak szeroki i nie podejmowany dotąd w polskim piśmiennictwie temat. Poddanie wnikliwej analizie bogatego i zróżnicowanego pod względem stylistycznym materiału, a także rzetelne i atrakcyjne pod względem językowym przedstawienie uzyskanych wniosków świadczy o sprawności w operowaniu przez Doktorantkę warsztatem naukowym. Na podkreślenie zasługuje także jej wysoka świadomość zagrożeń i ograniczeń, jakie przyjęte postępowanie badawcze ze sobą niesie. W związku z powyższym stwierdzam, że dysertacja mgr Dominiki Micał *Aktualność madrygału w twórczości kompozytorów II połowy XX i początku XXI wieku. Perspektywa genologiczna* w przedłożonej do recenzji postaci spełnia wymagania art. 13 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14. 03. 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, i wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania przewodowego, a także rozważenie możliwości jej wyróżnienia.

